

Michaela Mořická (386163)

Metodologie výzkumu genderové problematiky (GEN104)

## ***Techniky založené na rozhovoru a jejich využití v gender studies***

V sociologických vědách se rozhovor (*interview*) používá jako jedna ze základních výzkumných metod a to především metod kvalitativního výzkumu, neboť jeho využitím získáváme data nenumernické povahy. V technice rozhovoru se prostřednictvím předem zvolených a cílených otázek dovídáme o dílčím jevu, který je klíčový pro náš celkový výzkum. „Vyžadované informace jsou získávány v přímé interakci s respondentem. Rozhovor může být prováděn tváří v tvář nebo telefonicky“ – viz dále (Disman 1993: 124). Volné rozhovory, stojící jako protiklad připraveného dotazníku, nemají jasně danou strukturu a mnohdy mají podobu volného vyprávění subjektu (Hendl 2008: 164).

Vedení rozhovoru vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Otázka v interview je stimulem pro generování odpovědi respondentem. Způsob, jakým je otázka formulována, patří mezi nejdůležitější prvky, které určují, jak bude respondent odpovídat. Otázky v kvalitativním interview by měly být skutečně otevřené, neutrální, citlivé a jasné (Hendl 2008: 169).

*Miroslav Disman* se ve své knize *Jak se vyrábí sociologická znalost* zaměřuje na obor použití techniky rozhovoru, přičemž vychází z charakteru zkoumaných jevů, charakteru akce a vnějších faktorů. Definuje rozhovor jako nákladnou techniku sběru informací vyžadující spolupráci dosti velkého počtu zainteresovaných osob. Uvádí také, že anonymita výzkumu není pro respondenty dostatečně přesvědčivá a zmiňuje i podstatný fakt, že rozdíly mezi tazateli a rozdíly v jejich chování mohou vyvolat „interviewer bias“ – jedná se tedy o velmi subjektivní záležitost, což není při objektivním sběru dat žádoucí (Disman 1993:141). Tato problematika může být velmi výrazná na poli genderových studií, neboť předmětem jejich výzkumů jsou velmi často kontroverzní otázky a témata, potencionální respondent může být tedy velmi lehce ovlivněn tazatelem. Tazatel ne vždy působí neutrálním dojmem a jím kladené otázky mohou být snadněji sugestivní.

Vyhnout se zkreslení vyvolaných přítomností tazatele lze za pomoci *telefonického interview*, kterému bych se chtěla v této práci podrobněji věnovat. Tento typ sběru informací má mnoho výhod – ekonomicky je nákladnější než rozesílaný dotazník, ale naopak levnější než rozhovor tváří v tvář a jeho návratnost je výrazně lepší než např. u dotazníku. Telefonní rozhovor také dokáže zamezit nepříjemnému fenoménu, vynechání odpovědi na určité otázky. Jeho nejvýraznějším přínosem je ale bezesporu přesvědčivější anonymita – kontakt je omezen na hlasovou komunikaci a následné „interviewer bias“ je slabší. Bohužel je rozmach této techniky v současnosti brzděn obtěžujícím a mezi respondenty nepopulárním telemarketingem. Tuto situaci lze kompenzovat dopisem vybranému tazateli, ve kterém na výzkum upozorníme. V dnešní době existuje také celá řada programů pro telefonní interview s pomocí počítače (tzv. CATI). Mezi jeho výhody patří nejenom technická logistika, ale i fakt, že program umožňuje měnit náhodně pořadí otázek a minimalizovat tak zkreslení a jeho největší výhodou a důvodem jeho rychle rostoucí popularity je možnost aplikace náhodné volby telefonních čísel – je tedy vhodně zajištěn náhodný vzorek (Disman 1993: 145-147).

V souvislosti s tímto problémem, vyjádřilo v 90. letech mnoho feministických autorek nesouhlas s charakteristickou feministickou metodologií. Myšlenka, že je sociální výzkum ovlivněn hodnotami a předsudky výzkumníků, je pro feministické autorky nezvyklá – specifická mužská předpojatost v sociálním výzkumu je tedy důležitým bodem feministické kritiky. Feministická metodologie dává důraz na nehierarchický přístup k výzkumným subjektům a apeluje na využívání technik kvalitativní metodologie (O'Connell Davidson, Layder 1994: 125-126).

Mnoho výzkumů založených na interview se využívá ke zjištění toho, jak respondenti vnímají určité věci. Ale nakolik je správná domněnka, že lidé připisují svým zkušenostem jediný význam (Silverman 2005:47)? Tento problém má úzkou vazbu s vnímáním genderových stereotypů a nerovností ve společnosti obecně. Tím se dostáváme k otázce, jak lze techniky založené na rozhovoru využít v gender studies. V genderových studiích se velmi často používá dotazníková metoda – zjišťuje se právě názor a pohled obyvatelstva. V nedávné době proběhly na poli genderových studií např. tyto výzkumy: *Postoje mladých lidí k problematice rovnosti žen a mužů* (2008), *Gender audit of the EU pre-accession funds* (1999-2004) nebo *Role rovných příležitostí pro ženy a muže v prosperitě podniku: závěrečná zpráva z průzkumu* (2005) (genderstudies.cz 2008).

Závěrem bych ráda upozornila na akci *Gender – problém profese a výzkumu v humanitních vědách*, která proběhla v Praze v listopadu 2008. Jedná se o projekt badatelské sítě *ClioHres*, která řešila sociálně-vědní výzkum aplikující genderovou perspektivu. Diskuse se vztahovala k různým aspektům výzkumu genderu i genderové problematiky ve vztahu k pracovnímu uplatnění ve společenských vědách. Další diskuze byly zaměřené na problematiku výzkumu společenských procesů optikou společenského postavení podmíněného genderem, které byly organizované v šesti sekcích, a to na chronologickém principu od starověku do současnosti. Cílem těchto seminářů je sledovat výstupy plánovaného výzkumu a rozvíjet je v diskusi a výsledky připravit pro publikaci (Klusáková 2009).

#### **Použitá literatura:**

Disman, Miroslav. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Univerzita Karlova.

*Gender Studies*. 2008 [online] [cit. 03. 05. 2011]. Publikace - výzkum. Dostupné z: <http://www.genderstudies.cz/publikace/vyzkum.shtml>.

Hendl, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

O'Connell Davidson, Julia, Derek Layder. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.

Silverman, David. 2005. *Jako robíť kvalitatívny výskum*. Praktická príručka. Bratislava: Ikar.

Klusáková, Luďa. 2009. „*Gender – problém profese a výzkumu v humanitních vědách*“ *Ženy a věda* [online] [cit. 03. 05. 2011]. Dostupné z: [http://www.zenyaveda.cz/html/index.php?s1=1&s2=8&s3=1&s4=1&s5=0&s6=0&m=1&typ=clanky&recid\\_cl=2331](http://www.zenyaveda.cz/html/index.php?s1=1&s2=8&s3=1&s4=1&s5=0&s6=0&m=1&typ=clanky&recid_cl=2331).

